

CONSIDERAȚII ISTORIOGRAFICE SUCCINTE PRIVIND CONTRIBUȚIA CORPULUI VOLUNTARILOR ROMÂNI (BĂNĂȚENI, BUCOVINENI ȘI TRANSILVĂNENI) LA AFIRMAREA NAȚIONALĂ A BASARABIEI ÎN PERIOADA 8 Iunie 1917–23 Martie 1918

Dragoș L. CURELEA,

dr. în istorie, prof. de istorie,

Liceul Tehnologic „Avram Iancu”, Sibiu și Școala gimnazială „Radu Selean”, Sibiu;

Comitetul Român de Istorie a Filosofiei, Științei și Tehnicii

al Academiei Române, Divizia Brașov;

Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Sibiu

Summary

The knowledge of the military and organizational activity of the Corps of Romanian Volunteers from Austria and Hungary, and more specifically from Transylvania, Banat and Bucovina, who fell on the fronts of the First World War, fell to the Russians on the front of Galicia and Bucovina and the Allies on the fronts of central and western Europe is a subject that further raises the interest of the researcher concerned with the historiographic nature of the system of succession states that appeared in the geostrategic and politico-economic controlled spaces of the multinational empires of the central part -European Europe. Thus, we note that the topic under your attention is studied, even more so in the present, given that scientific research prepares to celebrate the Centenary of Unitary Romania.

From this historiographic perspective in our next study we will emphasize the relevant contributions that the volunteers (troops, aspirants-cadets, non-commissioned officers and officers) formed in Darnița near of Kiev the first Corps of Romanian Volunteers under the leadership of Lieutenant Colonel Gheorghe Pitrușu and Aradan attorney, dr. Victor Deleu, had it in the construction of the Romanian nation and in the process of national assertion of Bessarabia during 1917-1918. Constitutive-national steps involving other personalities of the time in those years. And it is enough to mention the names of Onisfor Ghibu, Ghiță Pop, Pantelimon Halippa, Gurie Grosu, and others.

Keywords: *Volunteers, Transylvania, Bukowiner, Romania, the rumanians volunteers corps activity, civil war in Russia, white guards and the red guards*

Cunoașterea activității militare și organizatorice a Corpurilor Voluntarilor Români din Transilvania și Bucovina, care au căzut prizonieri pe fronturile

Primului Război Mondial, atât la ruși, pe frontul din Galiția și Bucovina, cât și pe fronturile din centrul și vestul Europei, este un subiect care stârnește în continuare interesul cercetătorului, astfel că tema se studiază cu atât mai mult în actualitate, în condițiile în care cercetarea științifică aniversează Centenarul României unitare.

Din această perspectivă istoriografică, în studiul nostru vom sublinia contribuția relevantă pe care eșaloanele voluntarilor (trupă, aspiranți-cadeți, subofițeri și ofițeri) care au format la Darnița Kievului primul Corp al Voluntarilor Români au avut-o în construcția națiunii române în perioada 1917–1918. Voluntarii ardeleni și bucovineni s-au afirmat atât în marile bătălii din zona sud-vestică a Moldovei (Triunghiul focului: Mărăști, Mărășești, Oituz sub lozinca celebră: „Pe aici nu se trece!”), dar și în gestionarea situației din Basarabia între lunile decembrie 1917–martie 1918, în condițiile atât de complexe ale destrămării Imperiului Rusiei și ale războiului civil între garda albă și cea roșie⁹⁸. Basarabia, provincie rusească până la acea dată, a fost afectată de acțiunile unor detașamente bolșevice și de neclaritatea și inconsistența mesajului și a direcției pe care autoritățile de la Chișinău urmau a pași în viitor, fie ca republică independentă, fie ca provincie care urma să se unească cu România. Iar în aceste condiții, elitele politice și conducerea militară a României, concentrată la acea dată în Iași, au urmărit a realiza unirea, însă în condițiile în care autoritățile legitime ale Basarabiei urmau să solicite sprijin românesc, ceea ce s-a și întâmplat.

Contribuția detașamentelor militare conduse de colonelul transilvănean Marcel Olteanu a fost una mai mult decât definitorie atât în ceea ce privește asigurarea ordinii și a stabilității interne, cât și la semnarea unirii cu România la finele lunii martie 1918⁹⁹.

La începutul studiului nostru, trecem în evidență câteva dintre ideile politice exprimate de unii dintre reprezentanții elitei românești din Basarabia încă din perioada 1915–1916, adică în plină desfășurare a evenimentelor militare, Rusia fiind, de altfel, un principal actor în cadrul Antantei. Astfel, Zamfir Arbore, urmașul unei străvechi familii nobiliare din această provincie, sublinia că: „două milioane de

⁹⁸ Gabriel Ene, Dragoș Curelea. *Albi contra Roșii. Repere din istoria unui război civil (1919-1921)*. Sibiu; Editura Armanis, 2015, p. 109.

⁹⁹ România, în primăvara anului 1918, se afla într-o situație politico-militară, atât internă, cât și externă, mai mult decât complicată, în condițiile defectiunii armatei ruse, bolșevizate pe frontul din Moldova, ca urmare a izbucnirii și desfășurării celor două mari etape ale Revoluției din Rusia, cea democratic-burgheză din februarie 1917 și cea bolșevic-autoritaristă din octombrie același an, evident cu grave urmări privind desfășurarea operațiunilor militare în Estul Europei. (Apud: Nicolae Ciachir. *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*. București: Oscar Print, 1999, 137 p.; Zorin Zamfir, Jean Banciu. *Primul Război Mondial*. București: EDP, 1995, p. 219-245, 273-276; Constantin Moșincat. *Cronică de marș. 80 ani de la înființarea Diviziei 11 Infanterie, 15 august 1916*. Oradea: Editura Cogito, 1996, p. 25, 26, 167-175; Marin C. Stănescu. *Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România: 1917-1918*. Constanța: Editura Ex Ponto, 1999, evident și istoriografia privind intrarea armatei române în Basarabia la cererea expresă a organismelor legitime: *Consiliul Directorilor* condus de Pantelimon Erhan și *Sfatul Țării* condus de Ion Incuț ar putea continua).

moldoveni sunt sugrumați de muscali și nu mai poate fi vorba de o simplă autonomie a Basarabiei ci de libertatea deplină a acestei provincii”¹⁰⁰. Axente Frunză, care era originar din Basarabia, dar în acei ani își exercita demersul didactic la Iași, scria în publicația *România Mare* în 1915, sintetizând situația existentă, „că într-un ev al progresului, rușii, au smuls cu carne și sânge o parte din trupul Moldovei”¹⁰¹, iar la 5 mai 1915, Alexe Mateevici, cadru didactic și preot la Seminarul Teologic din Chișinău, nota: „cu românii formăm una și aceeași familie. Să ne închinăm toate forțele binelui pământului natal; iubiți trecutul bogat în monumente istorice, mai ales cele bisericesti, tradiții și obiceiuri din viața strămoșilor”¹⁰².

Proprietarul Teodor Ciucureanu din zona Bălți a fost arestat și închis pentru că a exprimat în public că așteaptă Armata Română¹⁰³. Vasile Florov, alt cadru didactic, a fost exilat din Basarabia pentru filoromânism, trecând în Moldova și luptând voluntar în bătăliile anului 1917, iar studentul Ion Costin scria într-o broșură, pe care a publicat-o în 1915, că „Basarabia trebuie să redevie românească. Basarabia trebuie recucerită”¹⁰⁴.

De pus în evidență faptul că, imediat după reușita revoluției burgheze din februarie 1917 și venirea la putere în Rusia a unui Guvern provizoriu, dar cu tentă constituțională, în teritoriul românesc dintre Prut și Nistru, s-au răspândit vederi poștale pe a căror față se afla chipul pașoptistului unionist Vasile Alecsandri. Aceste cărți poștale aveau scrise pe ele lozinca „Trăiască Basarabia autonomă!”, deci, în mod firesc, după mai bine de un veac de dominație și control exercitat de Rusia, românii basarabeni vizau într-o primă fază autonomia – situație juridico-politică care să le faciliteze propria organizare în funcție de comandamentele dezvoltării lor social-economice și politice¹⁰⁵. La puțin timp după difuzarea acestor cărți poștale cu rol propagandistic național, a fost înființat la Chișinău Partidul Național Moldovenesc, având în fruntea sa pe celebru mecenat Vasile Stroescu, secondat de Pantelimon Halippa, Paul Gore, Vladimir Herța și Onisifor Ghibu. Între lunile aprilie și octombrie 1917, în toată Basarabia au avut loc acțiuni în favoarea autonomiei interne, a introducerii alfabetului latin în învățământ, a românizării învățământului și a desprinderii provinciei din cadrul Imperiului Rusiei¹⁰⁶.

---

¹⁰⁰ Biblioteca Academiei Române, (în continuare, B.A.R.), *Arhiva istorică, Fond XX*, vol. II, dosar 3367.

¹⁰¹ Autorul se referea la războiul ruso-turc din anii 1806-1812, la sfârșitul căruia, partea de răsărit a Moldovei era cedată Rusiei.

¹⁰² B.A.R., *Arhiva istorică, Fond XX*, vol. II, dosar nr. 3367, f. 16, 26.

¹⁰³ B.A.R., *Arhiva istorică, Fond XX*, vol. II, dosar nr. 3367, f. 16, 30, 41.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ Nicolae Ciachir. *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*, p.105.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 106-107. Oricum, epopeea anexării Basarabiei la România a fost una complexă, o parte a elitei din această provincie a urmărit obținerea totală a independenței, deși situația s-a complicat în condițiile revoluției bolșevice din octombrie 1917, inclusiv la Chișinău, unde elementele politice roșii (bolșevice) au urmărit alipirea provinciei la Rusia sovietelor. În lunile ianuarie-martie au pătruns în

În acest context complex, marcat de românism și de acțiuni sociale, economice, politice în favoarea desprinderii de Rusia, s-a încadrat, din punctul nostru de vedere, contribuția corpului voluntarilor români din Transilvania și Bucovina în sensul emancipării naționale a Basarabiei și a poporului român din această provincie. De apreciat că aflându-se în Rusia, ca prizonieri, apoi ca voluntari, transilvănenii și bucovinenii au intrat în contact cu tinerii studenți ai Basarabiei care învățau la Kiev și în Odessa, fiind propagate idei de autonomie și chiar de unitate a Basarabiei și a celorlalte provincii locuite de români cu România¹⁰⁷. În perioada în care Corpul Voluntarilor Români și-a avut sediul la Darnița, între decembrie 1916 și mai 1917, în cadrul vizitelor pe care ofițerii români (transilvăneni și bucovineni) le făceau la Kiev au intrat în legătură cu studenții basarabeni. Comitetul executiv al Corpului Voluntarilor Români i-a mandatat pe Victor Deleu și Vasile Chiroiu să intensifice legăturile cu basarabenii¹⁰⁸.

Bănățeanul Petre Nemoianu sublinia într-o carte pe care a publicat-o în anul 1922 „foarte des se vedeau austrieci cu tricolor românesc, aceștia fiind transilvăneni și bucovineni vorbind românește cu soldați sau civili ruși, evident fiind vorba de basarabeni și strecurându-se printre masele de filosofi ruși moscoviți, care puneau lumea la cale pe străzile Kievului după revoluția din primăvara anului 1917”¹⁰⁹. Între acești basarabeni s-au afirmat studenții Virgil Bogos și Vladimir Cazacliu. De semnalat observația pe care Constantin Kirițescu a făcut-o referindu-se la studenții basarabeni care învățau la Kiev: studențimea basarabească a venit în contact la Kiev cu prizonierii ardeleni și bucovineni, adunați aici pentru a se constitui voluntar în legiuni române. Această întâlnire a fost una hotărâtoare pentru viața românească din Basarabia.

Tineretul universitar a căpătat conștiința națională: ei au devenit cei mai înfocați și mai susținători propagandiști ai curentului național basarabească”. Demers care se încadra perfect în construcția națiunii prin cultură și care putea fi constatat încă din sec. al XIX-lea la toate popoarele care s-au aflat în spațiul controlat politic și economic de Dubla Monarhie după 1867¹¹⁰. Cu trei zile anterior unirii Basarabiei cu

---

provincie atât batalioanele voluntarilor ardeleni, bănățeni și bucovineni, cât și unități militare din Divizia II Infanterie a Armatei Române. Au urmat apoi încă o divizie de infanterie și două de cavalerie, unități militare precedate de 16 detașamente ale primului Corp al Voluntarilor Români.

¹⁰⁷ Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*. Alba Iulia: Editura Aeternitas, 2003, p. 143-144.

¹⁰⁸ Nemoianu Petre. *Prima Alba Iulie. Voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului*. Timișoara, f.e., 1922, p. 31.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 32-34; Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*. Alba Iulia: Editura Aeternitas, 2003, p. 144-145; Cazacu Gheorghe. *Voluntarii români ardeleni din Rusia în timpul Primului Război Mondial*. În *Astra Salvensis*, I, nr. 1, 2013, p. 112-116.

¹¹⁰ Anne Marie Thiesse. *Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII-XIX*, traducere de Andrei-Paul Codrescu, Cornelia Capverde și Giuliano Sfichi. Iași: Polirom, 2010, p. 77-111; Constantin I. Stan.

România, la 24 martie 1918, pornind de la un proiect de statut realizat de Comitetul executiv al Corpului Voluntarilor Români, a fost constituit la Kiev un organism de tip asociativ, denumit *Cercul studentelor și studenților români din Basarabia și de peste Nistru*. Din procesul-verbal semnat cu ocazia înființării acestuia la Universitatea de la Kiev, scris de locotenentul voluntar transilvănean Vasile Chiroiu, aflăm că semnatarii se recunoșteau între ei sub denumirea mai mult decât sugestivă *Deșteptarea*¹¹¹.

La elaborarea acestui document au fost de față membrii ordinari înscriși, reprezentanții corpului ofițeresc român, dar și voluntarii români de origine transilvăneană sau bucovineană, la acea dată adunați la Darnița din apropierea Kievului, alt public basarabean și voluntarii din Regat. Scopul acestui organism al studențimii române originare din Basarabia l-a reprezentat cunoașterea limbii, a culturii și a istoriei României și românilor, deșteptarea politică a poporului român din Basarabia, dar și propagarea ideilor democratice în cercurile românești, nu în ultimul rând ale celor socialist-moderate. Cercul acesta a fost condus de studentul Virgil Bogos, în fruntea unui comitet format din 7 membri¹¹². Remarcăm că pentru consolidarea relațiilor dintre românii din Kiev, indiferent că erau transilvăneni, bucovineni sau basarabeni, voluntarii au susținut în mai multe cazuri concerte corale, cu diferite piese tradiționale din Ardeal și Bucovina¹¹³. Acest cerc studențesc, dar la care au luat adeseori parte și voluntarii ardeleni, bănățeni, bucovineni și români din Vechiul Regat, din 26 martie 1918 a trecut la folosirea limbii române, nu a limbii ruse la întocmirea proceselor-verbale, a notelor de cerc, a protocoalelor, a altor documente care se transmiteau către presa de la Kiev, de la Chișinău, de la Iași și din alte locuri¹¹⁴. Cercul *Deșteptarea* de la Kiev a fost un vector de românism și românitate, un mod prin care s-a putut propaga idealul național și conștiința românească¹¹⁵.

În manuscrisul „Moldova dintre Prut și Nistru. Istoria Sfatului Țării” al profesorilor basarabeni D. Munteanu-Râmnic și Ioan Frățiman a fost pus în evidență că, în urma stabilirii contactului între voluntarii români din Transilvania și Bucovina și basarabeni, aceștia din urmă, vorbitori de limbă rusă, în contextul evenimentelor revoluționare din februarie și octombrie 1917 din Rusia, s-au

---

Activitatea refugiaților ardeleni, bănățeni și bucovineni în Basarabia (1917-1918). În *Apulum*, XXXI, 1994, p. 427-440.

¹¹¹ Constantin Kirițescu. *Războiul pentru întregirea neamului*. București, 1925, vol. II, p. 227; Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 144.

¹¹² Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia (în continuare, M.N.U.A.I.), *mss. dactilografiate neinventariate*, p. 201-206; Munteanu-Râmnic D., Ioan Frățiman. *Moldova dintre Prut și Nistru. Istoria Sfatului Țării*. Chișinău, 1919, *mss.*, p. 201-204.

¹¹³ M.N.U.A.I., Fond *Marea Unire*, inv. nr. 6203; *Procesul verbal de constituire a cercului Deșteptarea din Kiev din 24 martie 1918*; Petre Nemoianu. *Prima Alba Iulie*, p. 33.

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ Sever Bocu. *Opt luni în Kiev*. Conferință susținută în 19 martie 1933, Institutul Social Banat-Crișana, Timișoara, p. 15; *Vestul*, IV, nr. 769-780, 1938, p. 1-3.

interesat în mod permanent de soarta ardelenilor și a bucovinenilor pe lângă autoritățile epocii, civile, religioase, militare, solicitând adeseori în memoriile adresate noilor autorități apărute în urma revoluțiilor să sprijine demersurile naționale și culturale ale voluntarilor români (foști ofițeri și soldați români din Transilvania și Banat care au căzut prizonieri în Rusia și care erau originari din Austro-Ungaria)¹¹⁶. Menționăm și activitatea editorialistică care se desfășura prin intermediul publicației *Cuvânt Moldovenesc*, periodic care a apărut în Chișinău, în fruntea sa activând sălișteanul Onisifor Ghibu. Rostul acestei gazete consta, în principal, în a „scurta depărtările imense și de a vărsa peste răni balsamul mângâierii”. Publicația a urmărit să sădească în rândurile prizonierilor români din Rusia încrederea că mai devreme sau mai târziu se vor reîntoarce acasă într-o Transilvanie liberă și mai ales românească¹¹⁷.

În seria manifestărilor desfășurate în comun, amintim primirea pe care atât voluntarii, cât și basarabeni de la Kiev au făcut-o misiunii românești formate din Vasile Lucaciu, Ioan Moța și Vasile Stoica, care se afla în drum către Statele Unite ale Americii, vizând organizarea pe teritoriul american a unei legiuni naționale românești de voluntari, care să cuprindă pe românii transilvăneni și bănățeni emigrați în SUA, pentru a-i aduce pe câmpul de luptă din Europa pentru cauza românească¹¹⁸. De subliniat aprecierea pe care după un deceniu, în anul 1927, Vasile Stoica a făcut-o la Cluj cu privire la faptul că a întâlnit la Darnița Kievului „întreg comitetul de conducere din anul președinției mele de la Societatea Petru Maior din Budapesta”¹¹⁹, în care autorul remarca contribuția transilvănenilor și a bucovinenilor la educația națională în rândul basarabenilor. De asemenea, autorul aprecia primirea făcută misiunii române de către prizonieri în popasul pe care aceasta l-a avut la Kiev¹²⁰. De amintit și contribuția lui Sever Bocu, care, ajuns la Kiev în februarie 1917, a reprezentat Marele Cartier General, cu misiunea de a sprijini organizarea și echiparea Corpului Voluntarilor Români. Transilvăneanul S. Bocu s-a

¹¹⁶ M.N.U.A.I., Fond *Marea Unire*: D. Munteanu-Râmnic, Ioan Frățiman. *Moldova dintre Prut și Nistru. Istoria Sfatului Țării*. Chișinău, 1919, *memoriu mss.*, p. 103; Ioan I.Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 147.

¹¹⁷ *Cuvânt Moldovenesc*, I, nr. 33 din 26 aprilie 1917.

¹¹⁸ Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 148.

¹¹⁹ Vasile Stoica. *O ședință a Societății „Petru Maior” în Darnița*, în *Almanahul Societății Academice „Petru Maior” (1918-1928)*, Cluj, 1927, p. 76; Constantin I. Stan. *Contribuții ale studenților români la Marea Unire (1916-1918)*. În *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „Alexandru D. Xenopol”*, Iași, 1988, vol. XXV/tom 2, p. 229. Facem mențiunea că Societatea de Lectură „Petru Maior” din Budapesta a fost un organism de tip asociativ și academic al tinerimii studioase de naționalitate română din Austro-Ungaria, care studia la diferite facultăți, atât în Budapesta, cât și la Viena, dar și în alte centre universitare din Imperiu. A se vedea pe larg date despre aceste asociații studențești în: Glodariu Eugenia, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din Monarhia Habsburgică (1860-1918)*, Cluj-Napoca, Bibliotheca Musei Napocensis, XVII, 1998.

¹²⁰ *România Mare*, anul I, nr. 8 din 21 septembrie 1917; Sever Bocu, *Opt luni în Kiev*, p. 4-5.

implicat el însuși, în perioada premergătoare unirii Basarabiei cu România, în activități de educație națională, pe parcursul celor opt luni cât a stat la Kiev.

Printre obiectivele pe care S. Bocu le-a îndeplinit în capitala Ucrainei remarcăm că, imediat după proclamarea independenței Kievului față de Rusia, Bocu a întreținut relații cu șefii Guvernului provizoriu din Ucraina (cu prim-ministrul Vladimir Vinnicenکو, cu comandantul armatei hatmanul Petliura și cu ministrul de externe Olexandr Șulighin), evident în scopul de a obține din partea acestora și a Radei „un vot pentru recunoașterea drepturilor României asupra Basarabiei”¹²¹. În vederea obținerii bunăvoinței noului guvernământ de la Kiev, Bocu a solicitat României să sprijine noul stat cu un împrumut pe care l-a fixat împreună cu partea ucraineană la 50 milioane, dar care, din cauza reticențelor autorităților române de la Iași, care nu înțelegeau situația din Ucraina și cu atât mai puțin ceea ce avea să urmeze în Rusia, nu a venit la timp. De aici și atitudinea neclară, într-o primă fază, a autorităților de la Kiev față de pretențiile României și de doleanțele basarabenilor. De făcut aprecierea că, la nici două luni după tratativele lui Bocu cu partea ucraineană, aliații occidentali, în special Franța, au recunoscut noul stat și autoritatea guvernului ucrainean, iar generalul Tabuy a promis un sprijin financiar imens Kievului în schimbul menținerii Ucrainei în alianța împotriva Puterilor Centrale¹²².

Situația României era una extrem de complicată, cu mai bine de două treimi din teritoriul său ocupat militar de Centrali, cu datorii economice uriașe contractate în perioada beligeranței, cu o anume prudență din partea liberalilor față de voluntari ardeleni și bucovineni, dar mai ales față de propunerea lui S. Bocu de a împrumuta Ucraina cu o sumă însemnată. De constatat și faptul că guvernul ucrainean se afla într-o incertitudine constantă, semnând o alianță cu bolșevicii, dar care mai târziu au încălcat acordurile și au lichidat independența Ucrainei, instaurând supremația Sovietelor¹²³. Până la urmă, negocierile purtate de Bocu cu partea ucraineană s-au finalizat cu o formulă de compromise, formulată expres ce premierul Vinnicenکو, care observa: „Noi am recunoscut independența Basarabiei, a recunoaște dreptul României asupra ei ar însemna a ne amesteca în afacerile ei interne”¹²⁴. Nu este de ignorant nici aspectul că Ucraina a considerat Basarabia o provincie/gubernie a sa, iar autoritățile sale aveau propriile interese¹²⁵.

---

¹²¹ Bocu Sever, *Opt luni în Kiev*, p. 11-12.

¹²² Șerban Ioan I., *Din activitatea desfășurată în Vechiul Regat de voluntarii și refugiații ardeleni și bucovineni în slujba idealului național (iunie 1917-ianuarie 1918)*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 1, 1997, p. 101-111; Hulea Eugen, *Despre contribuția voluntarilor români la Unire*, în *Apulum*, XIV, 1976, p. 345-350.

¹²³ Șerban Ioan I., *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 149.

¹²⁴ Bocu Sever, *Opt luni în Kiev*, p. 12; Ciachir Nicolae, *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*, p. 101.

¹²⁵ Șerban Ioan I., *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 150.

Influența voluntarilor români (ardeleni, bănățeni, bucovineni) în Basarabia a fost una covârșitoare, situație care a fost favorizată de trecerea prin teritoriul acestei provincii a celor 11 batalioane voluntare (primul Corp al Voluntarilor Români, care în mai multe eșaloane au traversat Basarabia pe itinerarul lor urmat de la Kiev la Iași, Mărășești și Hârlău). Forța acestor 11 eșaloane se ridica la 8.513 militari (ofițeri, subofițeri și trupă), care erau echipați de luptă și aveau spirit combativ, fiind foști soldați ai armatei austro-ungare. De făcut observația că toate cele 11 transporturi care au adus în România detașamentele primului Corp al Voluntarilor Români în perioada iunie 1917–ianuarie 1918 au făcut popas în gara din Chișinău¹²⁶, dar și în alte localități, ceea ce a atras din partea basarabenilor manifestații pline de entuziasm. Localnicii, apreciem noi, au fost bucuroși și totodată mândri în condițiile în care vedeau unități militare românești disciplinate, bine înarmate și care erau un factor de ordine și stabilitate într-o lume marcată de haosul revoluționar care a cuprins Rusia în cursul anului 1917¹²⁷.

Relevantă și de pus în lumină a fost primirea oficială a primului eșalon al voluntarilor români la Chișinău la 3 iunie 1917, iar la 19 iunie un alt eșalon pe drum către Iași a fost primit într-o atmosferă triumfală la Chișinău. Reprezentanții acestora au fost primiți la Primăria din Chișinău și au ascultat o alocuțiune a lui Pantelimon Halippa¹²⁸. Reproducem mai jos câteva din cuvintele frunțașului politic român-basarabeian P. Halippa: „Trăiască Basarabia slobodă!, Trăiască românii!, Trăiască România Mare!”. Cuvinte care subliniau din plin crezurile acestuia față de România și față de viitor¹²⁹. La 20 octombrie 1917, în aceeași zi în care s-au deschis la Chișinău lucrările Congresului Ostășesc și era proclamată autonomia Basarabiei, un alt eșalon al voluntarilor ardeleni și bucovineni „în drum spre România a intrat fără veste în sala Congresului, în sunetul imnului patriotic Deșteaptă-te române!”¹³⁰. Trecerea batalioanelor din primul Corp al Voluntarilor Români prin Basarabia a avut un puternic efect asupra populației locale contribuind la acceptarea de către basarabeni a oportunității unirii cu România¹³¹.

Remarcăm din paginile de memorialistică scrise de Elie Bufnea și Petre Nemoianu că în toamna anului 1917 legăturile dintre transilvănenii și bucovinenii din Rusia și basarabeni au fost strânse. De exemplu, la Congresul naționalităților

¹²⁶ C.S.P.A.M.I., Fond *Marele Stat Major*, dosar 386/1917, f.109.

¹²⁷ Gabriel Ene, Dragoș Curelea, *Albii contra roșii*, p. 28-30.

¹²⁸ B.A.R., *Serv. mss.*, Arhiva „Luceafărului”, Octavian C. Tăslăuanu, *mss. cit.* p. 86.

¹²⁹ M.N.U.A.I., Fond *Marea Unire*, D. Munteanu Râmnic și I. Frățiman. *mss. cit.* p. 105.

¹³⁰ Munteanu Râmnic D., Frățiman I., *Moldova dintre Prut și Nistru. Istoria Sfatului Țării*, *mss.*, p. 72; N. Radu Halippa, Nitreanu N. P., *Pantelimon Halippa-tribun al Basarabiei*, *mss.* dactilografiat, p. 29-30. Acest organism din Basarabia a fost format din 989 delegați, ofițeri și soldați, reprezentând cei 250.000 de soldați basarabeni care au fost mobilizați în Armata (imperială) a Rusiei în anul 1914.

¹³¹ Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 151. Nicolae Ciachir. *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*, p. 106-107.

din Rusia, care s-a desfășurat în Kiev (6–15 septembrie 1917) au participat, trimiși de către autoritățile române de la Iași, ardelenii: Sever Bocu și Ghiță Pop, dar și basarabeni: T. Ioncu, Ion Codreanu și Ștefan Holban, care au luat parte la dezbaterile care au avut loc și care au privit voința națională a popoarelor din fostul Imperiu, și anume de a se desprinde de Rusia, de a se elibera și de a-și constitui propriile state naționale/sucesorale. De asemenea, s-a desprins, urmare firească a acestor discuții de la Kiev și ideea necesității destrămării Imperiului Austro-Ungar, pentru a se putea constitui statele naționale ale slavilor și românilor¹³².

Câteva luni mai târziu, la 21 noiembrie 1917, s-au deschis la Chișinău lucrările Sfatului Țării, organism politic reprezentativ al Basarabiei, care a proclamat la 2 decembrie 1917, constituirea Republicii Democratice Federative Moldovenești, luând astfel ființă în zilele următoare un guvernământ românesc al tinerei republici dintre Prut și Nistru¹³³. În 15 decembrie 1917, Sfatul Țării a devenit instituția oficială și reprezentativă a locuitorilor din Republica Moldovenească, iar guvernarea locală a fost încredințată unui Consiliu al Directorilor, prezidat de Pantelimon Erhan. Două săptămâni mai târziu, la 30 decembrie 1917, românii de peste Nistru s-au adunat la Tiraspol și au solicitat Sfatului Țării alipirea lor la Republica Moldovenească¹³⁴. Facem precizarea că în condițiile constituirii sale după Revoluția bolșevică de la Sankt Petersburg, extinsă apoi la nivelul Rusiei, Republica Democratică Federativă Moldovenească a fost înființată ca parte integrantă a statului sovietic, în cadrul planului „marii mișcări de eliberare națională a popoarelor, proclamat de Consiliul Comisarilor Poporului” la Sankt Petersburg¹³⁵. Însă la puțin timp, noile autorități sovietice au promovat politici fățișe de anulare a libertăților și drepturilor promise, urmărind instalarea unui centralism comunist și extinderea autorității bolșevice în întreg spațiul Rusiei europene și asiatice¹³⁶.

În acest context deosebit de complex, a fost înființat la Odessa, la 2 ianuarie 1918 „Comitetul Național al românilor subjugate din Austro-Ungaria”, ardelenii și bucovinenii anunțând noile autorități din Republica Federativă Moldovenească de această structură politică. Misiunea aceasta i-a revenit lui Onisifor Ghibu, care, la 3 ianuarie 1918, se deplasa de la Odessa la Chișinău, pentru a

---

¹³² *România Mare*, I, nr. 10 din 21 septembrie 1917; Sever Bocu. *Opt luni în Kiev*, p. 8.

¹³³ Nicolae Ciachir. *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*, p. 106. Sfatul Țării a fost constituit conform hotărârilor Congresului ostășesc. Instituția a fost una reprezentativă fiind compusă din 120 deputați, dintre care majoritatea de 84 dintre aceștia erau români, 36 dintre aceștia reprezentau celelalte naționalități care trăiau în Basarabia (ruși, ruteni, evrei, bulgari, germani, etc.).

¹³⁴ M.N.U.A.I., *Fond Marea Unire, Moldova dintre Prut și Nistru*, mss. 140-145; Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 152.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 17-37.

¹³⁶ Ene Gabriel, *Curelea Dragoș. Albii contra roșii*, p. 111.

înmâna documentul autorităților din Basarabia, iar altă copie a fost trimisă autorităților române de la Iași¹³⁷.

De subliniat că în condițiile în care Ucraina și-a proclamat independența sa față de Rusia, Basarabia nu a mai avut legături directe cu Rusia, iar guvernământul de la Kiev avea intenția de a prelua în propriul control teritoriul românesc dintre Prut și Nistru. Așadar, într-un atare context, opțiunile liderilor politici de la Chișinău erau limitate, iar punctele de vedere privind viitorul Basarabiei erau foarte împărțite. Singura soluție viabilă, cel puțin pentru moment, era proclamarea independenței Republicii Moldovenești, ceea ce s-a și întâmplat în mod simbolic la 24 ianuarie 1918¹³⁸.

Noul stat independent, s-a confruntat încă de la apariția sa cu probleme interne grave, printre care amintim: gestionarea situației economice, situația militarilor, constituirea organismelor politico-militare bolșevice pe teritoriul Moldovei, situația fiind deosebit de gravă și pentru România, în plan intern, datorită faptului că pe teritoriul Basarabiei existau depozite ale României de alimente și muniție care trebuiau apărute, protejate, asigurate, cu atât mai mult cu cât turbulența a cuprins armata rusă încă de la finele anului 1917. Se impunea ca Republica Moldovenească să constituie propriile unități militare, care să aibă capacitatea să apere teritoriul, ordinea internă și viața locuitorilor, iar aici un rol esențial l-au deținut și transilvănenii, și bucovinenii care au compus Corpul Voluntarilor Români. Astfel, autoritățile de la Chișinău au pus în aplicare un proiect de organizare militară conceput de Octavian Goga și Onisifor Ghibu, care urmărea înființarea unor cohorte moldovenești, fiecare a câte 100 soldați, în frunte fiind un ofițer, un inspector, un medic și un preot.

De subliniat rolul de organizator al acestor forte combatante deținut de maiorul Emanoil Cattely, fost comandant de batalion în armata imperială, dar care s-a pronunțat cu fermitate pentru emanciparea națională a Basarabiei și unirea sa cu România¹³⁹, iar în acest context trebuie amintit că instituția centrală a Comitetului ostășesc hotărî transformarea acestor cohorte în unități militare mai numeroase și sporirea acestor unități de la 16 la 100¹⁴⁰. În acel an teribil 1917-1918, în rândurile basarabenilor și a unităților militare ale Chișinăului, de altfel, insuficiente pentru a gestiona eficient situația, s-au manifestat și elemente anarhice, bolșevizate, astfel încât Consiliul Directorilor Republicii Moldovenești s-a adresat în mai multe rânduri

---

¹³⁷ M.N.U.A.I., Fond *Marea Unire*, N. Radu Halippa, N. P. Nitreanu. *Pantelimon Halippa-tribun al Basarabiei*, mss. dactilografiat, p. 13-14; Ioan I.Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 151; Onisifor Ghibu. *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară 1917-1918*. Chișinău: Universitas, 1992, p. 741.

¹³⁸ Ioan I.Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 153.

¹³⁹ M.N.U.A.I., Fond *Marea Unire*, Nitreanu N. P. *Pantelimon Halippa - tribun al Basarabiei*, mss. p. 17-37.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

generalului Scerbacev, generalisimul Rusiei pe frontul din Moldova, solicitându-i acestuia și Șefului Misiunii Militare a Franței în România, Henri Mathias Berthelot, trupe disciplinate și sigure, provizii și muniții, însă răspunsurile nu au venit, cei doi înalți oficiali militari având propriile lor agende și interese.

De unde să iei la acea dată unități militare, dar mai ales de unde să iei trupe sigure? România însăși avea propria situație internă dificil de gestionat, câteva luni mai târziu fiind nevoită să semneze un armistițiu, iar apoi o pace separate cu Puterile Centrale (mai 1918). Conducerea de la Chișinău s-a adresat în mai multe rânduri autorităților de la Kiev, pentru a solicita unități militare sigure care să permită impunerea și asigurarea ordinii interne în Basarabia. Kievul a anunțat însă conducerea de la Chișinău să se adreseze României. Astfel, în cel mai deplin secret, autoritățile române au trimis în Chișinău ofițeri care proveneau din rândurile Corpului Voluntarilor Români (transilvăneni, bănățeni și bucovineni), pentru a furniza informații corecte Iașiului privind evoluția evenimentelor și situația existentă în Basarabia, dar și pentru a pregăti intervenția Armatei Române, dacă guvernul român ar fi primit o asemenea solicitare din partea autorităților de la Chișinău¹⁴¹.

Reprezentanții voluntari ai Misiunii române la Chișinău, în frunte cu Ioan Vescan, au intrat în contact cu liderii mișcării unioniste din Basarabia, Ion Inculeț, Pantelimon Halippa, Ion Buzdugan, Ion Codreanu ș.a., pentru a lua contact cu date oficiale¹⁴², în vederea informării adecvate a conducerii României cu privire la ceea ce se petrecea în Basarabia/Republica Democratică Federativă Moldovenească. Deși, aprecia P. Meteș (mult mai târziu, în 1938), o bună parte dintre reprezentanții Basarabiei nu erau dispuși să accepte o intervenție militară, fiindcă „nu știau românește și erau cu totul străini de aspirațiile neamului românesc”¹⁴³. Însă, aprecia același ofițer, fost voluntar, reprezentanții Sfatului Țării, urmăreau realizarea unei unirii cu România. După 24 ianuarie 1918, Comitetul național al studenților moldoveni adresa o chemare lumii intelectuale din Basarabia indiferent de naționalitate în care se solicita „o Românie a tuturor Românilor”¹⁴⁴.

În condițiile în care situația internă s-a înrăutățit în Basarabia, Consiliul Directorilor trimitea autorităților României la Iași următoarea telegramă: „Vă rugăm să dispuneți trimiterea la Chișinău a unui regiment ardelenesc. Totodată, vă rugăm să ordonați ca acest regiment să stea la dispoziția Directoriului Republicii Moldove-

¹⁴¹ Șerban Ioan I., *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 155. Împuternicirea Ministerului de Război a fost acordată transilvănenilor: Nicolae Căpețianu, Petru Meteș și Ioan Vescan. Acesta din urmă a fost numit șeful Misiunii militare române în Republica Moldovenească.

¹⁴² Pantelimon Halippa era însărcinat cu portofoliul Externelor în Consiliul Directorilor de la Chișinău.

¹⁴³ *Gazeta Voluntarilor*, XII, nr. 2 din 8 iunie 1937

¹⁴⁴ Nicolae Ciachir. *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*, p. 107.

nești”¹⁴⁵. Iar Guvernul României, în temeiul acestei solicitări, prin Marele Stat-Major, dispunea ca un eșalon de voluntari transilvăneni, bucovineni dintre aceia care veneau de la Kiev la Iași să oprească în Chișinău și să se pună la dispoziția Consiliului Directorilor, în vederea asigurării protejării autorității legitime a noii republici¹⁴⁶.

Într-un document prezentat ministrului de război, generalul Constantin Iancovescu, ardelenii Victor Deleu, Petru Meteș și Vasile C. Osvadă, au subliniat cererile exprese pe care unioniștii din Sfatul Țării le-au adresat autorităților române în vederea realizării unității, dar mai ales în vederea trimerii în Basarabia a unui batalion ardelenesc¹⁴⁷.

Voluntarii au intrat în Basarabia prin puncte diferite în perioada decembrie 1917-ianuarie/februarie 1918. Rolul cel mai important l-a deținut eșalonul condus de căpitanul ardelean Silviu Bordan¹⁴⁸, care se deplasa la acea dată pe itinerarul Kiev-Chișinău-Iași. Aceste elemente voluntare, aprecia ofițerul voluntar Petru Meteș, au reprezentat pionierii armatelor României pe teritoriul basarabean¹⁴⁹. Un alt transilvănean care a contribuit la organizarea eșaloanelor de voluntari, Octavian Metea, a publicat în 1939 un articol în *Universul literar*, în care observa că rolul esențial în perioada 1917-1918 l-a avut căpitanul Silviu Bordan¹⁵⁰, aflat în fruntea detașamentelor de voluntari. Deoarece în acel moment Chișinăul se găsea sub controlul unității bolșevizate Front-otdel, pentru a nu se intra în conflict direct și deschis, S. Bordan a luat hotărârea ca eșaloanele voluntarilor să fie încartiruite temporar în Lozova, o comună apropiată capitalei Basarabiei, în vederea așteptării următoarelor eșaloane¹⁵¹. Un

¹⁴⁵ Biblioteca Națională a României, Colecții speciale, Fond *Saint Georges*, pachet XCVIII, dosar 8, doc. 7.

¹⁴⁶ George Andronachi. *Albumul Basarabiei. Figuri basarabene de la Alexandru Scarlat Sturdza până la 27 martie 1918*, Chișinău, 1933, p. 117.

¹⁴⁷ *Gazeta Voluntarilor*, I, nr. 1 din 7 ianuarie 1923. Dumitru Miron. *Corpul voluntarilor ardeleni la Hârlău 1917- 1918*. Iași: Editura Pim, 2014, p. 56-62. Batalionul acesta a fost trimis într-adevăr în Basarabia, însă a fost împărțit în grupe mici formate din 20 până la maxim 100 de oameni. Au fost 17 asemenea detașamente, în fond un întreg batalion, dar care a fost deghizat din rațiuni tactice; evident, România nu urmărea să lase impresia unei intervenții militare deschise și la vedere pe teritoriul unui stat independent, pe care Iașii l-a recunoscut la data înființării sale. Recrutarea acestei unități militare a căzut în sarcina colonelului Marcel Olteanu și a aghiotantului său locotenent Vasile Chioroiu. La acea data colonelul transilvănean Olteanu, mai târziu general, se afla în fruntea Corpului Voluntarilor Români de la Hârlău.

¹⁴⁸ Lugojeanul Silviu Bordan sr. a fost mai târziu inspector general al Jandarmeriei Române organizate în Basarabia în perioada interbelică, iar fiul său S. Bordan jr., denumit Clonț, a fost inginer și directorul al Uzinelor din Reșița, unde a proiectat și executat, alături de generalul Valerian Nistorescu, celebrul tun antiaerian de 75 mm, numit „Tunul Reșița” care a intrat în înzestrarea Artileriei române în anul 1942-1943.

¹⁴⁹ *Gazeta Voluntarilor*, I, nr. 1 din 7 ianuarie 1923.

¹⁵⁰ *Universul Literar*, nr. 42 din 28 noiembrie 1939. Căpitanul Silviu Bordan a ajuns la Iași la începutul lunii decembrie 1917, a fost voluntar în primul Corp al Voluntarilor Români, iar apoi la începutul lui ianuarie 1918, în urma unor întrevederi cu generalul Iancovescu, ministrul de război al României, a fost numit comandantul celor două batalioane A-B care au fost trimise în Basarabia. A fost însoțit la Chișinău de 40 de ofițeri și elevi-plutonieri, având ordinul și împuternicirea de a prelua comanda voluntarilor de îndată după concentrarea acestora în capitala provinciei.

¹⁵¹ Ioan I.Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 157. De pus în evidență și conflictul deschis între voluntarii ajunși în Gara din Chișinău și unitatea bolșevizată Front-otdel cu forță numerică și logistică net superioară. Ca urmare a acestei ciocniri, ardelenii și bănațenii au fost umiliți, batjocoriți și luați prizonieri.

conflict cu unitatea bolșevică Front-otdel care acționa în sensul impunerii controlului sovietic la Chișinău a avut loc la 6 ianuarie 1918 în gara din Chișinău, unde forțele bolșevice au deschis foc asupra românilor, beneficiind de poziții tactice și de o superioritate numerică și în tehnică de luptă¹⁵². Batalionul voluntarilor veniți de la Kiev a fost luat prizonier, iar ofițerii voluntari trimiși de la Iași au fost arestați sub acuzația că ar face spionaj în favoarea României și contrarevoluției¹⁵³.

Un tribunal revoluționar controlat de comuniști a decis, la 6 ianuarie 1918, confiscarea bunurilor Comisiei interaliate româno-ruse pentru aprovizionare, care activa la Chișinău, și arestarea membrilor români care compuneau această structură interaliată - reprezentanții români în Sfatul Țării, Ioan Inculeț, și din fruntea Consiliului Directorilor, Pantelimon Erhan. În temeiul aceleiași hotărâri revoluționare, erau condamnați la moarte sentința urmând a se pune în aplicare de îndată. Situația fiind una deosebit de complexă și gravă, Ioan Pelivan și Pantelimon Halippa, împreună cu Vasile Cazacliu și Aurel Crihan, au solicitat degrabă intervenția Armatei Române în Basarabia, pentru că doar România se afla în măsură să facă față situației care exista deja la Chișinău și într-o bună măsură în toată provincia¹⁵⁴. Ofițerii români mai sus amintiți și soldații respectivului eșalon au fost eliberați de abia la finele lunii ianuarie 1918, în urma intrării Diviziei a II Infanterie română în Chișinău.

Hotărârea Consiliului de Miniștri de la Iași a permis, la 20 ianuarie 1918, ca Marele Cartier General și Marele Stat-Major să ordone unui dispozitiv militar românesc apreciat la 4 divizii, dintre care două de cavalerie și două de infanterie, să pătrundă în Basarabia, pentru a asigura ordinea internă și legitimitatea actelor instituțiilor politice reprezentative din Chișinău.

De remarcat faptul că premierul I. I.C. Brătianu a făcut recomandări personale clare generalului Ernest Broșteanu, în care înaltului ofițer român care comanda Divizia a 11 română i s-a spus „aceste măsuri de securitate pentru aprovizionarea armatei române și pentru țară însăși nu înțeleg să împiedice cu nimic autoritatea politică I legitimă a guvernului Republicii Moldovenești. Trupele noastre vor sta la dispoziția sa și se vor retrage când guvernul va putea asigura securitatea prin propriile sale forțe”¹⁵⁵.

¹⁵² M.N.U.A.I., Fond *Marea Unire*, Munteanu Râmnic D. și Frățiman I. *Moldova dintre Prut și Nistru*, mss. p. 152; *Gazeta Voluntarilor*, XII, nr. 2 din 8 iunie 1937.

¹⁵³ Biblioteca Academiei Române (în continuare B.A.R.), Serv. msse, *Arhiva „Lucafașului”*, mapa IX, varia 21. A se vedea în detaliu *Rapoartele transilvănenilor Vasile C. Osvadă și Ioan Vescan către Serviciul central al Voluntarilor din Iași, luna martie 1918*. De făcut observația că ardelenii Petru Meteș, Vasile C. Osvadă, Ioan Vescan au fost arestați din dispoziția conducerii bolșevice a Front-otdelului, care activa în Chișinău în slujba Rusiei sovietice.

¹⁵⁴ *Svobodnaia Basarabia*, II, nr. 9 din 9 ianuarie 1918; Jean-Noel Grandhomme. *French support for the Transylvanian cause until the Alba Iulia Union (1916-1918)*. În: *Romanian Review of Political Sciences and International Relations*, Tom. XIII, No. 2, 2016; p. 172-189.

¹⁵⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita A.M.A.E.), Fond 71/U.R.S.S., vol. 133, f. 76-77.

Constatăm preocuparea premierului român de a preveni o eventuală acuză care să evidențieze faptul că România ar urmări în mod expres scopuri expansioniste cu privire la Republica Moldovenească, de altfel care fusese recunoscută de Guvernul prezidat de același Ion I. C. Brătianu. În acest sens, punem în lumină și manifestul adresat populației basarabene de către Constantin Prezan, șeful Marelui Stat Major al Armatei, în care demnitarul militar sublinia că Armata Română a fost chemată în Republica Moldovenească atât de generalul Scerbacev, comandantul dispozitivului militar rus, cât și de autoritățile legitime ale tinerei republici (Consiliul Directorilor și Sfatul Țării), aflate în incapacitate de a gestiona situația politico-socială și ordinea internă. Singurul scop al prezenței militare a României pe teritoriul Republicii Moldovenești, observa C. Prezan, era de „a asigura ordinea și stabilitatea internă, cât și de a proteja depozitele și transporturile de importanță vitală pentru armatele ruso-române”¹⁵⁶. Din discursul generalului Broșteanu, susținut în 28 ianuarie 1918 în Sfatul Țării, putem observa că România și armata sa nu au urmărit să limiteze libertățile cetățenilor din Republica Moldovenească, ci doar să asigure ordinea și stabilitatea internă a noului stat.

În final, concluzionăm că, pentru o mai bună înțelegere a contextului intern din Basarabia anilor 1917-1918, este de observat ciclul de mărturie lăsat de scriitorul Duiliu Zamfirescu, care a activat la Chișinău ca reprezentant oficial al României până în iunie 1918. În calitate pe care a deținut-o, a făcut o serie de aprecieri privind capacitățile economice, dar și situația politico-socială din Basarabia, considerând că în condițiile în care cea mai mare parte a României era ocupată de Puterile Centrale, aportul pe care îl avea Basarabia la construcția țării era unul esențial, atât în plan economic, cât și demografic¹⁵⁷. De asemenea, considerăm că prezența eșaloanelor de voluntari transilvăneni și bucovineni în Basarabia, dar și incidentul din gara Chișinău sunt doar două din multele cauze care au contribuit ca Guvernul de la Iași, „capitala de război a României”, să hotărască să ajute autoritățile de la Chișinău, astfel voluntarii și-au îndeplinit și onorat încă o dată misiunea și credința pe care și-au asumat-o: realizarea Marii Uniri din 1918¹⁵⁸, iar prima etapă a acestui proces a reprezentat-o unirea cu Basarabia la sfârșitul lunii martie 1918¹⁵⁹.

¹⁵⁶ M.N.U.A.I., Fond Marea Unire, inv. nr. 4872/15, *Manifestul generalului Constantin Prezan către populația Basarabiei, 21 ianuarie 1918*; Constantin Kirîțescu, *Războiul pentru întregirea neamului*, p. 243-244.

¹⁵⁷ Duiliu Zamfirescu. *În Basarabia*, în *Îndreptarea*, I, nr. 43, din 2 iunie 1918, p. 1; Constantin Argetoianu, *Memorii*. București, 1995, vol. V, p. 119. Între acești basarabeni s-a afirmat studentul la medicină Virgil Bogos, dar și alți tineri și tinere care au participat la piese interpretate de Corul românesc din lagărul de la Darnița, aceștia cerând cărți de literatură românești și au participat la cursurile de limba română organizate de profesorul bucovinean Emanoil Isopescu la Universitatea din Kiev.

¹⁵⁸ Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 161.

¹⁵⁹ Nicolae Ciachir. *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*, p. 107-108.

Bibliografie selectivă:

1. Arhivele Ministerului Apărării Naționale, Fond *Marele Stat Major*.
2. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita A.M.A.E.), Fond 71/U.R.S.S.
3. Biblioteca Națională a României, Colecții speciale, Fond *Saint Georges*.
4. Biblioteca Academiei Române, *Arhiva istorică, Fond XX. Arhiva „Luceașărului”, Octavian Codru Tăslăuanu*.
5. Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, Fond *Marea Unire*.
6. George Andronachi. *Albumul Basarabiei. Figuri basarabene de la Alexandru Scarlat Sturdza până la 27 martie 1918*. Chișinău, 1933.
7. Constantin Argetoianu. *Memorii*. București, 1995, vol. V.
8. Nicolae Ciachir. *Basarabia voievodală românească până la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial*. București: Oscar Print, 1999, p. 105.
9. Gabriel Ene, Dragoș Curelea. *Albii contra roșii. Repere din istoria unui război civil (1918-1921)*. Sibiu: Armanis, 2015.
10. Onisifor Ghibu. *Pe baricadele vieții. În: Basarabia revoluționară 1917-1918*, Universitas Chișinău, 1992.
11. Eugenia Glodariu. *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din Monarhia Habsburgică (1860-1918)*. Cluj-Napoca: Bibliotheca Musei Napocensis, XVII, 1998.
12. Constantin Kirițescu. *Războiul pentru întregirea neamului*. București, 1925, vol. II.
13. Dumitru Miron. *Corpul voluntarilor ardeleni la Hârlău 1917- 1918*. Iași: Editura Pim, 2014.
14. Petre Nemoianu. *Prima Alba Iulie. Voluntari români în războiul pentru întregirea neamului*. Timișoara: f.e., 1922.
15. Ioan I. Șerban. *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*. Alba Iulia: Editura Aeternitas, 2003, p. 143-144.
16. Anne Marie Thiesse. *Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII-XIX*. Traducere de Andrei-Paul Codrescu, Cornelia Capverde și Giuliano Sfichi. Iași: Polirom, 2010.
17. *Îndreptarea*, (Iași), I, nr. 43, din 2 iunie 1918.
18. *Cuvânt Moldovenesc*, (Iași), I, nr. 33 din 26 aprilie 1917.
19. *Gazeta Voluntarilor*, (Cluj), 1923-1938.
20. *Universul Literar*, nr. 42 din 28 noiembrie 1939.
21. *România Mare*, (Kiev), I, nr. 8 din 21 septembrie 1917.
22. *Svobodnaia Basarabia*, (Chișinău), II, nr. 9 din 9 ianuarie 1918.
23. *Vestul*, (Timișoara), IV, nr. 769-780, 1938.
24. Gheorghe Cazacu. *Voluntarii români ardeleni din Rusia în timpul Primului Război Mondial*. În *Astra Salvensis*, I, nr. 1, 2013, p. 112-116.

25. Eugen Hulea. *Despre contribuția voluntarilor români la Unire*. În *Apulum*, XIV, 1976, p. 345-350.
26. Jean-Noel Grandhomme. *French support for the Transylvanian cause until the Alba Iulia Union (1916-1918)*. În: *Romanian Review of Political Sciences and International Relations*, Tom. XIII, No. 2, 2016; p. 172-189.
27. Constantin I. Stan. *Activitatea refugiaților ardeleni, bănățeni și bucovineni în Basarabia (1917-1918)*. În: *Apulum*, XXXI, 1994, p. 427-440.
28. Idem, *Contribuții ale studenților români la Marea Unire (1916-1918)*. În: *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „Alexandru D. Xenopol”*, Iași 1988, vol. XXV/2, p. 229.
29. Vasile Stoica. *O ședință a Societății „Petru Maior” în Darnița*. În: *Almanahul Societății Academice „Petru Maior” (1918-1928)*, Cluj, 1927, p. 76.
30. Ioan I. Șerban. *Din activitatea desfășurată în Vechiul Regat de voluntarii și refugiații ardeleni și bucovineni în slujba idealului național (iunie 1917-ianuarie 1918)*. În: *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 1, 1997, p. 101-111.
31. Sever Bocu. *Opt luni în Kiev*. Conferință susținută în 19 martie 1933. Institutul Social Banat-Crișana, Timișoara, 1933.